Osvrt na knjigu iz „EINSICHT-AKTUELL“, prosinac 1987., str. 110-112:

ALBERT MOCK: „ABSCHIED VON LUTHER – PSYCHOLOGISCHE UND THEOLOGISCHE REFLEXIONEN ZUM LUTHERJAHR („OPROŠTAJ OD LUTHERA – PSIHOLOŠKE I TEOLOŠKE REFLEKSIJE POVODOM LUTHEROVE GODINE“)

KÖLN, 1985.

Kölnski profesor psihologije i katolički svećenik Albert Mock objavio je 1985. malu knjigu naslova „Abschied von Luther – psychologische und theologische Reflexionen zum Lutherjahr“ – Oproštaj od Luthera – psihološke i teološke refleksije povodom Lutherove godine“ kod izdavača Luther-Verlag u Kölnu. Mock se trudi dokazati da su kod Luthera bili u igri momenti, koji su do sada bili potpuno nezapaženi ili pogrešno prosuđivani. Nakon kratkog pregleda o službenim aktivnostima u „Godini Lutherova jubileja“, Mock uspoređuje slike o Lutheru kod katoličkih i ne-katoličkih autora, i dolazi do iznenađujućeg zaključka da su se i na katoličkoj strani već odavno udomaćile predodžbe o Lutheru, koje više odgovaraju ekumenskim ili ostalim ideološkim pustim željama, nego li solidnom istraživanju povijesnih izvora. Ponajprije bi djelo crkvenog povjesničara iz Mainza Josefa Lortza, karakterističnog naslova, „Die Reformation in Deutschland“ - „Reformacija u Njemačkoj“ (1939. i 1940.) „dovelo istraživanje o Lutheru u smjer, koji ne vodi istini, nego odvodi od nje“ (str. 22). Ovaj pristup bi zatim Lortzovi učenici Manns i Iserloh dosljedno do kraja zastupali: Luther bi bio veliki molitelj, otac vjere itd. Daleko zanimljivije bi bilo to što ekonomski pravnik iz Bonna Dietrich Emme u svojem djelu „Martin Luther – Seine Jugend- und Studentenzeit 1483 – 1505 – Eine dokumentarische Darstellung“ - „Martin Luther – njegova mladenačka dob i studentske godine 1483.-1505. - dokumentarni prikaz“) (Bonn, 1983.) ima za reći – ova knjiga, prema Mocku, „čini zapravo sve dosadašnje životopise o Lutheru makulaturom“ (str. 22). U isti niz značajnih djela pripada i djelo „Der fröhliche Streit und Wechsel“ - „Radosna rasprava i izmjena“ (1980.) Theobalda Beera, koje istražuje Lutherove filozofske temelje i njegove teološke nacrte u vremenu od 1509. do 1511. godine na temelju opsežnog istraživanja izvora.

Kao psiholog, Mock se bavi motivima Lutherovog razvoja, pozivom (zvanjem), i ponajprije premalo uvažavanim izjavama u njegovim Govorima kod stola (Tischreden). Postaje „evidentno da se u (Lutherovoj) osobi pojavljuje upravo klasičan primjer manično-depresivne bolesti“ (str. 32). Do sličnih su rezultata došli na prijelazu stoljeća već i katolički istraživači Luthera Denifle i Grisar u svojim poznatim životopisima o njemu, djelima koje današnji istraživači označuju zastarjelima, no koje Mock nasuprot preporučuje kao „prijeko potrebnim priručnicima“ (str. 120).

Lutherov odgoj u roditeljskoj kući bio je vrlo strog. Kao što proizlazi iz Govora kod stola, Luther je nerijetko dobivao batine do krvi. U svojoj nevolji bježao je tada u jedan od pobližih samostana. Emme je dokazao da se Lutherov otac nije iselio iz svog rodnog kraja u Möhri zbog toga što nije dobio nasljedstvo, nego zbog toga što je (barem) učinio zločin ubojstva. „Za prosuđivanje Luthera ovaj je događaj kao i kasnije pravne svađe njegovog oca Hansa Luder imao traumatsko značenje, premda tada još nije bio rođen. Lutherov otac Groß-Hans (veliki Hans) i njegov brat Klein-Hans (mali Hans), koji je za njim došao u Mansfeld, bili su skloni naprasitosti i tučnjavi, zbog čega su Luderovi tu i tamo imali sudske probleme. To bi mogao biti bitan motiv oca što je svog upadljivo nadarenog sina Martina dao na studij prava kako bi u svojoj obitelji imao kompetentnog pravnika“ (str. 33). Još u godini njegova ulaska u Red nakon ispita za magistra (dakle, 1505.), otac mu je kupio skup „Corpus iuris civilis“, i sam Luther si je u Gothi malo prije toga nabavio pravne knjige. Pomisao na neki dugo planirani ulazak u samostanski Red nije, dakle, postojala. I Lutherova mladost nije bila baš kreposna. Kasniji će mu protivnici predbacivati njegov „neotesani život“, njegovo „kurvanje i pijančevanje“. Sam Luther im u svojim Govorima kod stola daje za pravo: da je „svoju mladost proživio izgubljeno i prokleto“ (str. 38).

Godine 1501. Luther je u Erfurtu započeo studij, a 1502. postao je baccalaureus (najniži akademski stupanj, op. prev.). Kao takav imao je pravo nositi mač, ali ga pod prisegom nije smio koristiti. Razračunavanja i tučnjave među studentima bile su na dnevnom redu, dvoboji mačevima također. U Govorima kod stola o tome se izričito ne može ništa naći, jer je Luther htio i morao izbjeći sudski progon kako ne bi izgubio svoju funkciju uzora. No, jedan bitan odlomak, koji Mock navodi, citirat ćemo ovdje: „Kad je (Luther) išao kući (od Erfurta za Mansfeld), nesretnim se slučajem vrhom svog mača ranio i ozlijedio arteriju na golijenu. Bilo je to na jednom usamljenom mjestu, otprilike toliko udaljeno od Erfurta kao Eutzsch od Wittenberga. Na sreću, bio je u pratnji svog studijskog kolege. Luther je izgubio strašno puno krvi. Kod pritiska žile palcem kako bi se zaustavilo krvarenje, bedro mu je opasno nateklo. Konačno je njegov prijatelj doveo kirurga iz grada, koji je previo ranu. Tada je u smrtnom strahu povikao: ‘O Marijo pomozi! Tada mi bješe, reče on, kao da sam uminuo u Mariji.’ U noći se rana opet otvorila. Onesvijestio se i još jednom zazvao B. D. Mariju. To je bilo u utorak nakon Uskrsa (18. travnja, godine 1503.)“ (iz jednog Govora kod stola od studenog 1531., Mock, str. 40). Pozivajući se na Emmea, Mock dalje izvodi da bi ozljeda arterije bila tipična zaštitna tvrdnja ili laž iz nužde (str. 40). U stvarnosti bi došlo do dvoboja sa studijskim kolegom Conradusom Wigantom, čiji se trag od tada gubi – zbog zabranjenog dvoboja morao je napustiti fakultet. Sam Luther je bio ekskomuniciran, a pridržano odriješenje pribavio si je očito u pobližem samostanu u Erfurtu. Tu je vjerojatno došlo do prvog osobnog kontakta s Augustincima.

Dana 3. srpnja 1503. Erfurtsko se sveučilište odreklo svoje zasebne nadležnosti prava sudovanja, i podložilo se glavnom sudu u Erfurtu. Ovo (duhovno) sudište moglo je za kaznu dosuditi privremeni zatvor u neki samostan (tako Emme u „Luthers erste Klosterzeit“ – „Lutherov prvi boravak u samostanu“; u: THEOLOGISCHES, rujan 1987., str. 37).

Nakon što je Luther magistrirao zajedno s još šesnaest drugih kandidata 6. siječnja (prema Emmeu: „Warum ging Luther ins Kloster“ – „Zašto je Luther otišao u samostan“, THEOLOGISCHES, siječanj 1985., Sp. 6190) ili 7. siječnja 1505 (prema Mocku, str. 41), „u vezi s magistarskim ispitom, na kojem je i Luther sudjelovao (…) umro je Hieronymus Buntz još prije svečanog uvođenja u magisterij, jedan od sedamnaest kandidata i Lutherov prijatelj“ (str. 41).

Prema Emmeu, tako Mock, bi „Luther 17. lipnja 1505. godine stupio u erfurtski samostan Augustinaca-eremita, jer je s velikom vjerojatnošću ubio studijskog kolegu“ (str. 39) … upravo navedenog Hieroymusa Buntza. „Seitenstiche“ – „postrana probadanja“ zbog kojih je ovaj prijatelj umro, i što je Luther u svojim Govorima kod stola često spominjao, nisu, nasuprot uljepšavajućim prikazima nekih Lutherovih životopisaca, „normalni pleuritis (upala porebice), nego ubodi bodeža“ (str. 42). „Ova je borba imala kvalitetu gnjevne tučnjave noževima, dok je dvoboj mačevima bio manje afektivan. Možda Luther nakon borbe sa Wigantom više nije smio nositi mač? Budući da smrt Hieronymusa Buntza nije neposredno nastupila, mogla se zamagljeno i višeznačno deklarirati kao upala porebice (pleuritis). Samo su upućeni znali da je smrt izazvana u afektu ‘nespretnošću’. Malo po malo procurile su prave okolnosti o ‘upali porebice’ ili “Seitenstiche”-“postrana ubadanja” na vidjelo, barem u užem krugu znanaca, i dovele Luthera u krajnje tešku nevolju“ (str. 42). „Najvjerojatnije je Luther nakon obrane magisterija sa Hieronymusom Buntzom upao u prepirku, te je zbog svoje lake razdražljivosti posegnuo za bodežom, i pri tome u afektu tako nesretno među rebra pogodio svog prijatelja i smrtnosno ga ranio, da je ovaj kratko nakon toga umro zbog posljedica ove ozljede. Ovo je u svakom pogledu najvjerojatnije i psihološki najuvjerljivije tumačenje, ne samo događaja u vezi smrti Hieronymusa Buntza, nego i Lutherova prenagljenog stupanja u samostan, kao i njegovih predbacivanja samom sebi, koja su od tada snažno započela, i tjeskobno sjećanje na smrt prijatelja“ (str. 43). I jedan Lutherov Govor kod stola iz godine 1532. je s time u vezi vrlo poučan: „Prema jedinstvenoj Božjoj odluci postao sam monah kako me ne bi uhitili. Inače bi, naime, bio vrlo lako uhvaćen. No, tako to nisu mogli, jer se cijeli Red za mene zauzeo“ (str. 43).

Nakon magisterija Luther je 20. svibnja započeo studij prava. Kratko nakon toga jedan izvjesni student Radken tragično je preminuo. Njegov dobrotvor, kardinal Peraudi, kod svoje je istrage očito naišao na slučaj Luther/Buntz. Kako god da je stvar za Luthera završila, bio je ekskomuniciran (zbog vjerolomnosti prisege) i protjeran sa sveučilišta.

Dana 2. lipnja 1505. godine Luther je imao poznati doživljaj kod Stotterheima (oluja – Lutherov zavjet – „Sveta majko Ana, pomozi mi, želim postati monah“). „U svakom slučaju je Luther sada mogao i svom ocu pružiti uvjerljiv motiv svog napuštanja studija prava i svoj ulazak u samostan“ (str. 46).

Pored ovih konkretnih povijesnih motiva Mock postavlja pitanje o „Lutherovoj bolesti“ (str. 49). „Ovo je zapravo slučaj koji kao u svakoj psihijatrijskoj klinici ili psihoterapeutskoj praksi pripada u svakodnevicu“ (str. 49). Nakon kratkog psihološkog izleta-tumačenja, koji ovdje

možemo preskočiti, Mock primjenjuje ove spoznaje (psihologije) na Luthera. „Kada polazimo od vanjskog obilježja, (…) onda se Luther prema njegovoj tjelesnoj građi mora ubrojiti u pikničkog tipa (tip ljudi zbijene građe tijela, op. prev.). Na ovu konstituciju nailazimo (…) kod dvije trećine manično-depresivnih“ (str. 63). „Osim toga se na nekoliko Lutherovih slika može raspoznati takozvana ‘Veraguthova bora’, (Otto Veraguth, švicarski neurolog, 1870.-1940., op. prev.) premda su to portreti, a ne fotografije. Ova bora – funkcionalna promjena u medialnoj trećini gornjog očnog kapka – posebno je primjetljiv znak depresije“, (ebd.) „Kod Luthera se poklapaju gotovi svi endogeni i egzogeni uvjeti i uzroci, koliko se to iz simptoma može ustanoviti“ (str. 64). „Luther bez ozbiljnih pogrešaka njegovih pretpostavljenih nikada nije pronašao ravnotežu između ‘Ora et labora’“ (str. 64). Kada se sve te izjave uzmu skupa, njegova hiper-akivnost (pisao je izvanredno mnogo, 104 sveska obuhvaća Weimarško izdanje), njegovi napadaji nesvjestice zbog „straha i trepeta“ str. 60), onda se čovjek samo može složiti sa Mockovim zaključkom: „Teološki novo (u Lutherovoj teologiji) nikako nije izmjena shvaćanja od aktivne ka pasivnoj pravednosti (…), nego novo u tome bilo je samo ono Lutherovo ‘sola’, samo iz vjere, bez djela i ljubavi, što noduše nije biblijski, ali postaje razumljivo iz njegovog manično-depresivnog stanja“ (str. 69). „Lutherova depresivna stanja izmjenjuju se s presretnim osjećajima, kao pod utjecajem droge, proročkom sviješću o poslanju, i nenadmašivom vrijednošću vlastitog samopouzdanja“ (str. 67). O potonjem Mock navodi užasne primjere: „Prijatelju i neprijatelju mogu samo reći: Prihvati pobožno što Krist kroz mene tebi govori, jer koliko znam, ja se ne varam. (…) Krist govori kroz mene“ (str. 73). „Mogu tumačiti psalme i proroke, to oni ne mogu (…), mogu moliti, to oni ne mogu“ (str. 73). Rezimirajući Mock zaključuje: „Bez ovog uvažavanja, njegova teologija ostaje knjiga s mnogo pečata“ (str. 75). „Lutherova vjera, čisto imanentno, egocentrično zarobljena u sebe, i empirički neovisna, znak je njegove teške bolesti, i tragično postaje polazna točka sudbonosnih zabluda u teologiji i filozofiji“ (str. 83).

Svakom koga zanima crkvena povijest, koji konačno želi u ruke uzeti vjerodostojnu knjigu o Lutheru, ovo se djelo osobito preporučuje.

Manfred Schneider

Preuzeto iz EINSICHT-AKTUELL, prosinac 1987., str. 110-112.